

VICTOR LĂZĂRESCU - GHEORGHE LUCHESCU

UN PANTEON LUGOJEAN ÎNTR-UN CIMITIR ISTORIC

PAROHIA BISERICII OROTDOXE ROMÂNE LUGOJ
1993

SPIRITUALITATEA ORTODOXĂ LUGOJANĂ

Vestitul și apreciatul oraș bănățean - Lugojul -, așezat pe malurile molcome ale râului Timiș, este atestat documentar încă din anul 1241, iar minunații săi locuitori, în marea lor majoritate, sunt români de religie ortodoxă.

Pe această vatră românească veche sunt suficiente și trainice dovezi ale ortodoxiei : Biserica - mănăstire "Sf. Nicolae" (1402), Catedrala "Adormirea Maicii Domnului" (1766), Biserica "Pogorârea Sf. Duh" (1990) și, în viitor, Biserica "Învierea Domnului".

Aceste lăcașuri, de-a lungul vremii, au împlinit, și vor împlini în continuare, toate nevoile duhovnicești ale credincioșilor de aici.

De asemenea, orașul este înzestrat și cu valoroase monumente istorice și de cult, unele enumerate mai sus, cărora li se alătură Hanul poștei, din sec. al XVIII-lea (1726), ce găzduiește Colecția de artă eclesiastică, precum și sediul parohiei și a protopopiatului ortodox român lugojean.

Toate acestea, la care mai adăugăm cimitirul și capela sa cu hramul "Sf. Constantin și Elena", sunt mărturii certe ale ortodoxiei, găzduită aici cu generozitate, pusă întotdeauna în slujba slujirii lui Dumnezeu și a enoriașilor.

Lugoj, iunie, 1993

UN MIC PANTEON LUGOJAN ÎNTR-UN CIMITIR ISTORIC

În mijlocul Cimitirului ortodox român din Lugoj, cimitir istoric prin numeroasele personalități înhumate în incinta lui, care, în cele mai vitrege vremuri pentru neamul nostru, au călăuzit pașii poporului român bănățean spre marele său ideal național. Aici se înalță o mică bisericuță, căreia lugojenii îi zic "capelă"; ea adăpostește, în despărțămintele (criptele) de la subsol, rămășițele pământești ale unora dintre cele mai reprezentative figuri bănățene, luptători pentru emanciparea națională, socială și culturală a românilor din fosta monarhie austro - ungară, împrejurare pentru care, pe drept cuvânt, poate fi considerată ca un mic "panteon" lugojan.

Bisericuța se leagă de numele lui Coriolan Brediceanu, care, la data edificării ei, în anul 1883, îndeplinea funcția de președinte al Comitetului parohial ortodox român din Lugoj. Vom încerca, în continuare, să realizăm un scurt istoric al acestui așezământ funerar.

Ideea ridicării unui lăcaș de rugăciune pentru morții din cimitir e mai veche și ea aparține lui Constantin Udria, primarul Lugojului, dintre anii 1848 - 1849, care, în adunarea bisericască

din 4/16 septembrie 1849 menționa că : " ... din dragostea ce o are către națiunea sa, dorește să ridice o capelă în morminții de obște cu acea condiție ca jumătate din venitele capelei să se întrebuințeze pentru capelă, iar cealaltă jumătate pentru ridicarea instituțiilor nației românești trebuincioasă, reținându-și dreptul de patronat în viață asupra acesteia întru veșnica lui și a familiei sale aducere aminte". (1)

În realizarea acestei intenții, C-tin Udria se adresează Ministerului de Interne cu o petiție, datată 18 februarie 1851, prin care solicită obținerea cuvenitei autorizații și o primește. (2) Această inițiativă a rămas fără rezultat, deoarece conducerea parohiei nu a fost de acord cu condițiile formulate de C-tin Udria, îndeosebi cu dreptul său de patronat asupra acestui lăcaș de rugăciune.

În legătură cu dorința lugojenilor de a avea o capelă în cimitir mai amintim și inițiativa lugojanului Radivoi Topală, care a instituit un fond "manipulat" de primărie, fond care a fost transferat parohiei, urmând să fie administrat în cadrul "fondului cimitirului".

În anul 1883, Alexandru Nedelcu, maestru frânghier din Lugoj, cu domiciliul în Budapesta, împreună cu soția sa Ana, născută Hauptman, neavând urmași, își donează întreaga lor avere, evaluată la 100.000 coroane (valută austriacă - v.a.) Bisericii ortodoxe române din Lugoj, în scopul înființării unei fundații, care să le poarte numele și, din venitul căreia, să se acorde anual sume, variind între 500 - 1.000 coroane v.a., unor perechi de tineri însurăți, lipsiți de mijloace materiale, care să fie de naționalitate română și religie ortodoxă și duc o viață morală și îmbrățișează meseriile, comerțul sau industria și chiar agricultura; 15% ajutoare celor săraciți fără voia lor și nu-și pot întreține familia; 5% ajutoare cerșetorilor, indiferent de naționalitatea acestora, iar 5% să se capitalizeze în scopul înființării unei "Fundații orfanale Alexandru și Ana Nedelcu" până se va putea ridica și susține în Lugoj un institut de orfani; în sfârșit, 20% să se capitalizeze pe o perioadă de 100 de ani, urmând ca și această sumă să servească scopurilor de mai sus (3).

Remarcăm faptul că la punctul 5 din testamentul

autentic, care poartă data de 22 februarie 1883, donatorii au prevăzut ca rămășițele lor pământești să fie înmormântate în Cimitirul ortodox român din Lugoj, în care scop să se ridice pe seama lor "... un monument (o criptă) frumos prevăzută deasupra cu o cruce masivă de granit".

Coriolan Brediceanu, care se înrudea cu familia Nedelcu după soacra sa, Paulina Rădulescu, născută Seimanu, soția avocatului C-tin Rădulescu, de mai multe ori primar al Lugojului, în calitate sa de președinte al Comitetului parohial, a venit cu inițiativa ca în locul criptei, consemnată în testament, să se ridice în mijlocul cimitirului o bisericuță (capelă), prevăzută cu despărțăminte (cripte) la subsol, în care să se depună rămășițele pământești ale fondatorilor atunci când aceștia vor deceda, precum și a unor oameni cu merite deosebite pe teren național, social, cultural și bisericesc. Această inițiativă a sa a fost discutată, dezbătută și aprobată în ședința Comitetului parohial din 19 iunie 1883, în prezența fondatorului Alexandru Nedelcu, care, cu această ocazie, și-a exprimat intenția de a contribui la edificarea ei cu suma de 1.000 florini v.a. (4).

În aceeași ședință, Comitetul parohial, ținând seama de sprijinul material oferit pentru construirea bisericuții (capelei), precum și de meritele deosebite ale soților Nedelcu privind înființarea fundației amintite, a hotărât ca pe aceștia să-i declare drept ctitorii acestui lăcaș de rugăciune (5).

Zidirea acestei bisericuțe s-a ridicat la suma de 2.302 florini v.a., fiind terminată încă în acel an, când conducerea parohiei a încredințat executarea tâmplăriei meșterului tâmplar Constantin Jucu și sculptorului Basiliu Hojda din Moiseni, pentru suma de 425 florini. În anul 1884 acest lăcaș de rugăciune a fost dotat cu clopote, dintre care unul a fost dania fostului primar din timpul revoluției de la 1848 - 1849 - C-tin Udria (6). Pictarea iconostasului a fost realizată de către zugravul Bartolomei Delliomini, în 1886. Această bisericuță a fost restaurată în anul 1928, de către arhitectul C-tin Purcariu, iar pictarea ei s-a făcut mai târziu, în 1959, iar apoi, după trei decenii, de către pictorul iconograf Victor Jurca.

Autorii Fundației "Alexandru și Ana Nedelcu", în calitate

lor de citori ai acestui așezământ de rugăciune, au prevăzut în statutele numitei fundații alocarea unui fond de 5% din veniturile ei pentru cheltuieli legate de reparațiile curente. Acest așezământ a fost conceput și a avut destinația de lăcaș de rugăciune pe seama morților din cimitir, fapt ce reiese și din "Regulamentul referitor la administrarea veniturilor și ierogațiunilor sfintei biserici (capele) și a cimitirului gr. or. din partea română și germană a orașului Lugoj", aprobat de adunarea parohială, în ședința sa din 13 decembrie 1884, din care redăm, în cele ce urmează, capitolul referitor la capelă: "Fiecare credincios al bisericii noastre, care va dori să se facă serviciul dumnezeesc pentru morții săi de religia noastră gr. or. în Sf. Biserică (capelă) din cimitir, va fi îndatorat să plătească, pe lângă darea lumânărilor în natură, următoarele: a) pentru progrobana mortului cu tot cu trasul campanelor la atare îngropățiune 3 fl. 50 cr.; b) pentru trasul campanelor la atare îngropățiune când intră mortul în cimitir 40 cr.; c) pentru trasul numai a unui campan 20 cr.; d) pentru un parastas cu tot cu trasul campanelor 2 fl 50 cr.

Altora credincioși neaparținători sfintei noastre biserici nu se concede serviciul religios de sub a) și d), pe când tragerea campanelor din turnul capelei se concede pe lângă servirea în dublu a taxelor de sub b)."

"Sub Sf. biserică (capelă), afară de cripta de sub altar, destinată deja din partea Comitetului parohial pe seama binemeritaților și mărinimoșilor binefăcători Alexandru și Ana Nedelcu din Budapesta, mai aflându-se încă două despărțăminte spațioase de cripte, comitetul nostru parohial dispune: cum că în cripta de sub Sf. biserică (capelă) se va da loc de repaus numai acelor credincioși ai sf. noastre biserici, care, după faptele lor mărețe, vor fi binemeritați de biserică și națiunea noastră românească și pe care îi va afla demni însăși comitetul și sinodul nostru parohial spre a fi înhumați în cripta de sub capelă și va dispune înmormântarea lor acolo. Prin urmare, fără concesiunea comitetului nostru parohial nu e permis a se da nimănui loc în criptă." (7)

În afară de serviciile menționate de regulament, în capelă se mai oficia o dată pe an, la Sf. Împărați Constantin și Elena, hramul acelei biserițe, serviciul divin - utrenia și liturghia.

Cu timpul, se pare că din preajma primului război mondial, biserița din cimitir s-a transformat într-un lăcaș de catafalcare a morților, nefiind în incinta ei servicii religioase. (8)

Dacă în anii 1883 - 1884, când s-a edificat acest lăcaș de rugăciune, cimitirul se afla în afara perimetrului construit al orașului, în anii de după război, în jurul cimitirului s-au ridicat cartiere întregi de locuințe populate cu credincioși ortodocși, veniți în majoritate de la sate, care au solicitat tot mai insistent ca în această bisericuță să se officieze serviciul religios pe seama lor. Conducerea parohiei, sesizată de aceste cereri, a decis în anul 1944, transformarea ei într-un adevărat lăcaș de rugăciune, în care să se officieze, în toate duminicile și sărbătorile legale, serviciul religios. (9)

Primul care a fost înhumat în una dintre criptele de sub capelă (bisericuță) a fost însuși ctitorul ei - **A l e x a n d r u N e d e l e u**, decedat la 5 mai 1896. Conform dorinței defunctului, înscrisă în testament, trupul său neînsuflețit a fost transportat în Lugoj și înmormântat în cripta de sub altarul bisericuței.

În celelalte despărțăminte, pe parcursul timpului, au fost depuse rămășițele pământești ale următoarelor personalități : - **E f t i m i e M u r g u** (1805 - 1870), avocat, democrat revoluționar, profesor de filosofie, participant la revoluția din 1848 - 1849. A prezidat marea adunare de pe Câmpul Libertății din Lugoj, din 15/27 iunie 1848; deputat în parlamentul din Budapesta; - **C o r i o l a n B r e d i c e a n u** (1850 - 1909), avocat cu renume în Banat și în Transilvania, orator în procesul "Memorandului", precum și în multe alte procese intentate ziarelor și ziariștilor, unor bărbați politici români din Ungaria; deputat în parlamentul din Budapesta, între anii 1906 - 1909; - **V a l e r i u B r a n i ș t e** (1869 - 1928), publicist și om politic, redactor al publicațiilor "Tribuna" (Sibiu), "Dreptatea" (Timișoara), "Drapelul" (Lugoj), luptător împotriva asupririi naționale a românilor din fosta monarhie austro-ungară, promotor al intereselor politice și culturale românești. A făcut parte din Consiliul Dirigent, în calitate de șef al Resortului cultelor și instrucțiunii publice; - **P e t r u B a r b u** (1864 - 1941), profesor la Institutul Teologic din Caransebeș; pentru activitatea desfășurată pe teren național și politic, la intervenția ministrului cultelor și învățământului, contele Aponyi, a fost obligat, în anul

1909, să părăsească această instituție. După unire a fost numit rector al Institutului Teologic caransebeșan; - **G e o r g e D o b r i n** (1862 - 1952), publicist, animator pe teren național, cultural și politic; a făcut parte din toate organizațiile bisericești, inclusiv din Congresul Național Bisericesc. După 1918, în calitate de prefect al județului Caraș - Severin, a organizat administrația acestui județ; - **T i b e r i u B r e d i c e a n u** (1877 - 1968), folclorist și compozitor, artist al poporului, autorul scenelor lirice "La șezătoare", "La seceriș", "Seara Mare", "Patru dansuri simfonice", "Jocurile românilor pe teme populare" etc.; prelucrările sale de colinde, doine, cântece și balade românești au îmbogățit muzica românească de gen. A avut un rol important în organizarea și conducerea Operei Române din Cluj (1919); - **F i l a r e t B a r b u** (1903 - 1984), dirijor, compozitor, președinte al "Asociației corurilor și fanfarelor române din Banat"; muzicolog, autorul operetelor "Ana Lugojana", "Plutașul de pe Bistrița", "Târgul de fete" etc.; este considerat autorul operetei moderne românești.

Atât în rotonda capelei, precum și pe traseul multiplelor alei care brăzdează cimitirul, organizat pe zone, rânduri și locuri, cu alei drepte și multă vegetație, întâlnim la tot pasul cripte și morminte ale unor personalități ilustre, care s-au afirmat pe parcursul timpului ca luptători pentru dreptate socială și libertate națională și, de asemenea, pe tărâm cultural - artistic, bisericesc și școlar, atât pe plan local, bănățean cât și național.(10) Iată și numele acestora: - **N i c a I a n c u - I a n c o v i c i** (1821 - 1963), folclorist și vestit lăutar bănățean, cu un repertoriu românesc variat și mult apreciat de către oamenii acestor locuri; - **A n a A l e x a n d r o v i c i** (1801 - 1865); - **L i v i u M a r c u** (1866 - 1902) și **T o m a D o g a r i u** (1845 - 1916) sunt autorii unor fundații lugojene de prestigiu, instituite în scopul acordării unor burse elevilor și studenților de aici, care au fost lipsiți de mijloace materiale; - **N i c o l a e P o p e s c u** (1836 - 1877), pictor academic, cel mai însemnat nume în pictura românească a Banatului din sec. al XIX-lea; a studiat pictura la Viena și Roma; - **G e o r g e A u g u s t i n P e t c u l e s c u** (1852 - 1889), actor, director al primei Societăți teatrale ambulante din Ungaria și Transilvania, având un repertoriu alcătuit din lucrări autohtone; - **I o n P o p o -**

vici Bănăţeanul (1869 - 1893), poet și prozator, autorul volumului "Din viața meseriașilor". A fost apreciat în mod deosebit de Titu Maiorescu; - Aurel Maniu (1833 - 1894), avocat, deputat în parlamentul din Budapesta, între ani 1861 - 1869, unde a desfășurat o activitate remarcabilă pentru egala îndreptățire a poporului român cu celelalte naționalități; a activat pentru separarea ierarhică și înființarea unei mitropolii românești; - Constantin Rădulescu (1824 - 1895), inginer și avocat, s-a afirmat pe tărâm național, social și bisericesc; de mai multe ori primar al Lugojului. În anul 1869 a prezidat Conferința Națională a românilor din Banat și Ungaria, care avea să pună bazele P.N.R.; a făcut parte din Congresul Național Bisericesc și a fost "fisc" (avocat al Episcopiei Caransebeșului); a militat pentru emancipare națională; - Victor Vlad Delamarina (1870 - 1896), remarcabil poet dialectal, apreciat elogios de critica vremii pentru lexicul său plin de savoare; - Ștefan Moldovan (1813 - 1900), erudit cercetător în domeniul arheologiei și epigrafiei romane a Daciei, de la mijlocul secolului al IX-lea. Poate fi așezat alături de majoritatea cercetătorilor din Transilvania în acest domeniu; - Constantin Udria (1811 - 1902), primar al orașului Lugoj în timpul revoluției de la 1848 - 1849; a subvenționat adunarea populară de pe Câmpul Libertății din 15/27 iunie 1848; a militat pentru emanciparea națională a bisericii ortodoxe române din Banat. Și-a cheltuit întreaga avere în scopuri culturale și filantropice; - Ion Maior (1827 - 1904), tribun în armata lincului, luptător pentru renașterea națională, deputat în dieta Transilvaniei; - Vasile Brediceanu (1821 - 1864), maestru săpunar, diletant teatral; luptător pentru introducerea limbii române și a alfabetului latin în biserică și la comitat; - Vasile Niclescu (1833 - 1908), întemeietorul și primul președinte al "Reuniunii învățătorilor ortodocși români din dieceza Caransebeșului", luptător pentru introducerea limbii române; - Alexandru Onac (1875 - 1911), învățător, directorul Școlii capitale ort. rom. din Lugoj; militant pe teren cultural și bisericesc; - George Joandrea (1861 - 1913), vestit dascăl lugojean, publicist și organizator al unor activități extrașcolare; a susținut perfecționarea metodelor de predare în învățământ; - Paulina Rădulescu (1833 - 1915), președinte al "Reuniunii femeilor

române din Lugoj", funcție îndeplinită sânguincios până la adânci bătrânețe; - **Dimitrie Florescu** (1860 - 1916), publicist, cu o activitate remarcabilă în domeniul cultural, bisericesc și social; președinte al "Casinei Române" și al "Reuniunii române de cântări și muzică". Numele său figurează printre fondatorii ziarului "Drapelul" din Lugoj; - **Titus Hațeg** (1838 - 1921), avocat, intelectual cu preocupări variate; a fost primul președinte al "Reuniunii române de cântări și muzică"; luptător pentru drepturile naționale, sociale și politice ale românilor lugojeni; - **George Dragomir** (1870 - 1918), doctor în teologie, profesor la Institutul Teologic din Caransebeș; autor al unor lucrări; a fost suspendat din învățământ pentru activitatea sa națională și internat în lagărul de la Șopron, unde încetează din viață; - **Elena Rădulescu-Dobrin** (1864 - 1919), talentată muziciană, cu activitate remarcabilă în cadrul "Reuniunii române de cântări și muzică din Lugoj"; prima femeie - dirijor de cor din Transilvania și Țara Românească; - **Cassian R. Munteanu** (1892 - 1921), publicist, poet și prozator. Opera sa este înmănunchiată în volumul "Bătălia de la Mărășești"; - **Petru Jucu** (1876 - 1925), colonel-erou; s-a distins pe frontul de la Tisa și a fost decorat cu "Steaua României" cu însemne militare; - **Traian Simu** (1894 - 1962), istoric, profesor cu preocupări publicistice și pedagogice; - **Victor Bîrlea** (1882 - 1959), profesor și președinte al Asociației teatrale "Thalia" din Lugoj, redactor al ziarului "Drapelul", editor și redactor al revistei umoristice "Scorpionul"; colaborator la revistele: "Semenicul", "Luceafărul" și "Primăvara Banatului" din Lugoj; - **Traian Grozăvescu** (1895 - 1927), tenor de renume mondial, apreciat pentru calitățile sale vocale pe scenele unor opere de prestigiu din Viena, Berlin, Praga, Oslo, București, Cluj etc.; - **George Popovici** (1862 - 1927), protoșop al Lugojului, istoric, publicist și om politic; este autorul volumului "Istoria românilor bănățeni", precum și a altor lucrări cu caracter istoric și teologic; membru corespondent al Academiei Române; deputat în parlamentul din Budapesta; - **Iosif Tempa** (1836 - 1927), profesor la Institutul Teologic din Caransebeș; profesor și catihet la Gimnaziul de stat din Lugoj. În anul 1880 editează aici cea dintâi gazetă românească cu titlul simbolic "Deșeptarea";

- **Cornel Jurcă** (1870 - 1926), avocat, publicist, redactorul ziarului "Drapelul"; luptător pe teren național și social;

- **Laurean Nicorescu** (1891 - 1935), are preocupări muzicale și este un baritonist de seamă; - **Ion Vidu** (1863 - 1931), compozitor de muzică corală, laică și bisericească; dirijor, organizator și mare animator al muzicii corale bănățene. Profesor și publicist. "Prin cântecul pe care l-a cules, l-a armonizat și l-a răspândit pe tot cuprinsul pământului românesc - Vidu a fost un factor de unitate națională", așa îl aprecia N. Iorga; - **Constantin Liuba** (1870 - 1930), pedagog de excepție, editorul și redactorul ziarului "Meseriașul", prin paginile cărui apar interesele meseriașilor diferitelor bresle locale; - **Ioan Boroș** (1850 - 1937), publicist și istoric; a fost un cronicar fidel al evenimentelor revoluționare din anul 1848 - 1849 din Lugoj; - **Mia Cerna** (Maria Florescu) (1883 - 1940), publicistă, poetă și prozatoare; a colaborat la revistele: "Luceafărul" (Sibiu), "Cosânziana" (Cluj), "Drapelul" și "Semenicul" (Lugoj); - **Virgil Simonescu** (1881 - 1941), profesor și pictor de factură laică și iconografică; s-a evidențiat prin portretistică și pictură murală; pe parcursul vieții a pictat 26 de biserici, printre care și Biserica din Lugoj cu hramul "Pogorârea Duhului Sfânt"; - **Sofia Vlad-Rădulescu** (1851 - 1943), virtuoză pianistă, folcloristă și compozitoare, inițiatorea teatrului de copii din Lugoj și autoarea unor piese de teatru ca: "La maial" și "Oala cu galbeni". A contribuit la îmbogățirea unui repertoriu de teatru izvorât din realitățile locale;

- **Ion Lupu** (1884 - 1947), episcopul din timpul renovării Bisericii cu hramul "Adormirea Maicii Domnului"; - **Vasile Mircu** (1889 - 1981), militant pe teren bisericesc și președinte al Asociației "Oastea Domnului" din Lugoj; - **Ersilia Petrovici** (1882 - 1947), președinte al Filialei județene a "Crucii Roșii" a României; delegata "Reuniunii femeilor române" din Lugoj la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918; - **Ioan Bacău** (1888 - 1948), apreciat profesor și dirijor al corului "Lyra", formație care a abordat un valoros repertoriu românesc și universal; - **Cornel Groșoreanu** (1881 - 1949), sociolog și publicist; a promovat ideile școlii sociologice a lui Dimitrie Gusti, în cadrul Institutului Social Banat -

Crișana; a fost, totodată, un promotor al vieții literar - artistice bănățene; - **T i m o t e i P o p o v i c i** (1870 - 1950), folclorist, compozitor, dirijor de cor și pedagog. A editat în anul 1905 lucrarea "Dicționar de muzică", prima de acest fel în muzicologia românească. S-a remarcat și ca autor de apreciate piese corale; - **G e o r g e Ț ă r a n** (1882 - 1951), tipograf, editorul ziarului "Răsunetul", în paginile căruia a reflectat realitatea lugojeană a vremii; - **A l e x a n d r u B i r e e s c u** (1893 - 1952), a fost primar al Lugojului mulți ani și a militat pentru afirmarea orașului pe plan social și edilitar - gospodăresc; - **R o m u l u s R o m a n** (1875 - 1952), publicist și colaborator la ziarul "Răsunetul" din Lugoj; - **C a i u s B r e d i c e a n u** (1879 - 1953), diplomat, secretar general al Resortului externelor din Consiliul Dirigent; membru al delegației transilvănene la Conferința de pace de la Paris; - **E u g e n i u D u b l e a** (1910 - 1956), pictor și grafician; ziarist și autor al unei lucrări cu caracter enciclopedic, intitulată "Artiști plastici români", prima în literatura de specialitate la noi; - **G r i g o r e B u g a r i n** (1910 - 1960), poet, care a colaborat la o seamă de reviste literare din Banat și din țară. Activitatea sa creatoare este cuprinsă în câteva volume de versuri, bine primite de critica literară a vremii; - **A u r e l E. P e t e a n u** (1887 - 1961), profesor, pasionat culegător de folclor, publicist și fondator al unor reviste culturale. Este autorul volumului "Din galeria marilor dispăruți ai Banatului", unde face referire la C. Brediceanu, V. Branște, Al. Mocioni și Iosif Popovici; - **T i b e r i u S e v i c i u** (1903 - 1960), intelectual valoros și militant cultural și bisericesc; a fost președinte al corului "Ion Vidu"; - **Ș t e f a n i a M i h ă i e s c u** (1886 - 1961), președinte al "Asociației femeilor ortodoxe române" din Lugoj; - **C o n s t a n t i n D a n c i u** (1895 - 1965), tipograf și editor al ziarului "Acțiunea"; - **D i m i t r i e S t a n** (1906 - 1968), profesor de muzică, dirijor de cor, lector la catedra de teorie și solfegii a Facultății de Muzică din Timișoara; apreciat animator cultural; - **A u r e l M i h ă i e s c u** (1883 - 1971), preot, a patronat renovarea Bisericii lugojene cu hramul "Adormirea Maicii Domnului"; - **P e t r u O l d e** (1882 - 1971), profesor de religie și colaborator la revistele "Mitropolia Banatului" și "Analele Banatului"; - **A n i ș o a r a O d e a n u** (Doina Peteanu Crivetz) (1912 - 1972), apreciată poeză și prozatoare,

autoarea unor romane, nuvele și poezii apreciate elogios de critici; - **Liviu Stan** (1910 - 1973), profesor de drept bisericesc; a publicat mai multe volume cu conținut teologic, sociologic și de filosofie a dreptului. Pentru activitatea sa a fost răsplătit cu titlul de "Doctor honoris causa" de către Facultatea de Teologie din Tesalonic - Grecia; - **Virgil Turcan** (1913 - 1975), distinsă față bisericească lugojeană, publicist și colaborator la revista "Mitropolia Banatului", precum și la alte publicații cu profil bisericesc; - **Ion Lăzărescu** (1908 - 1974), dirijorul corului bisericesc "Ion Vidu"; - **Liviu Roman** (1907 - 1975), profesor, publicist și animator cultural; - **George Onaie** (1886 - 1977), învățător, directorul Școlii elementare din Lugoj; dirijor de cor; - **Ion Georgescu** (1921 - 1982), profesor și publicist la diferite reviste cu conținut istoric; - **Ion Dimitrie Suci** (1917 - 1982), istoric, cercetător principal la Institutul de Istorie "Nicolae Iorga" al Academiei Române. Și-a închinat viața studierii trecutului cultural - istoric și politic al Banatului. A realizat câteva lucrări deosebite: "Petru Nicolae Tincu - Velia", "Revoluția de la 1848 - 1849 în Banat", "Eftimie Murgu - Scrieri", "Monografia Mitropoliei Banatului" etc.; - **Constantin Miu-Lerca** (1908 - 1985), profesor și poet. Este autorul volumelor: "Biblice", "Colinde", "Sus stele, jos stele". Preocupările sale publicistice se referă la folclorul și etnografia bănățeană. În creația sa valorifică lexicul provinciei natale; - **Victor Torynopol (Florescu)** (1922 - 1988), publicist, poet și prozator. A debutat cu versuri de inspirație socială: "Cartea cu sânge, pâine și cocs" și "Viscolul și armonia"; este autorul volumului "Franța în cele patru anotimpuri"; - **Ioana Strată** (1909 - 1990), învățător cu preocupări publicistice și arheologice.

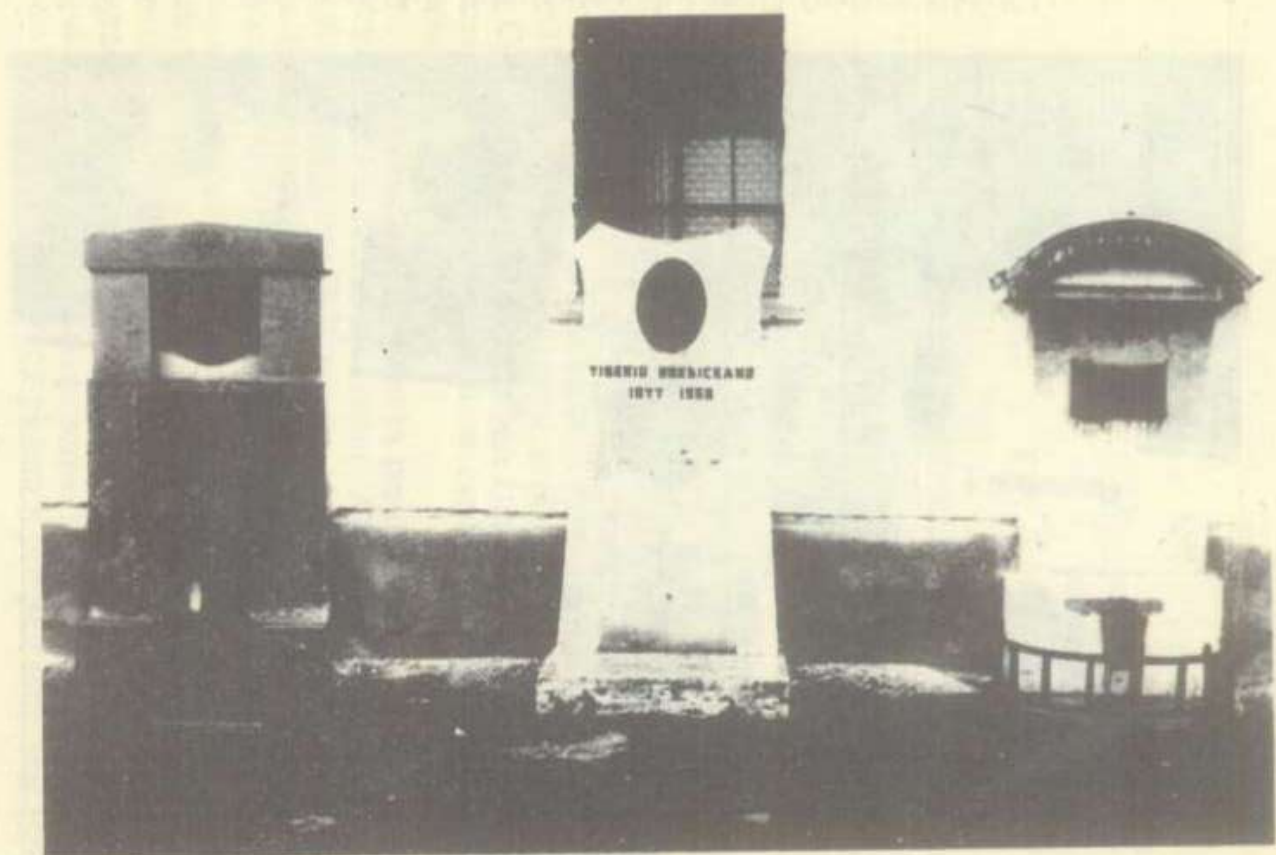
Desigur, în succinta noastră intervenție, dedicată istoricului cimitirului lugojean, având în vedere spațiul de care am dispus, n-am reușit o cuprindere exhaustivă, ci doar a unor personalități, care s-au remarcat prin activitatea lor, pe plan local, bănățean sau național, ale căror fapte vor dăinui în mintea și sufletul urmașilor, rugându-ne ca bunul Dumnezeu să-i odihnească în acest sfânt și ales sanctuar, iar pilda lor bună, în lucrarea spirituală, să fie urmată de toți cei care cred cu adevărat în puterea de afirmarea poporului nostru.

NOTE

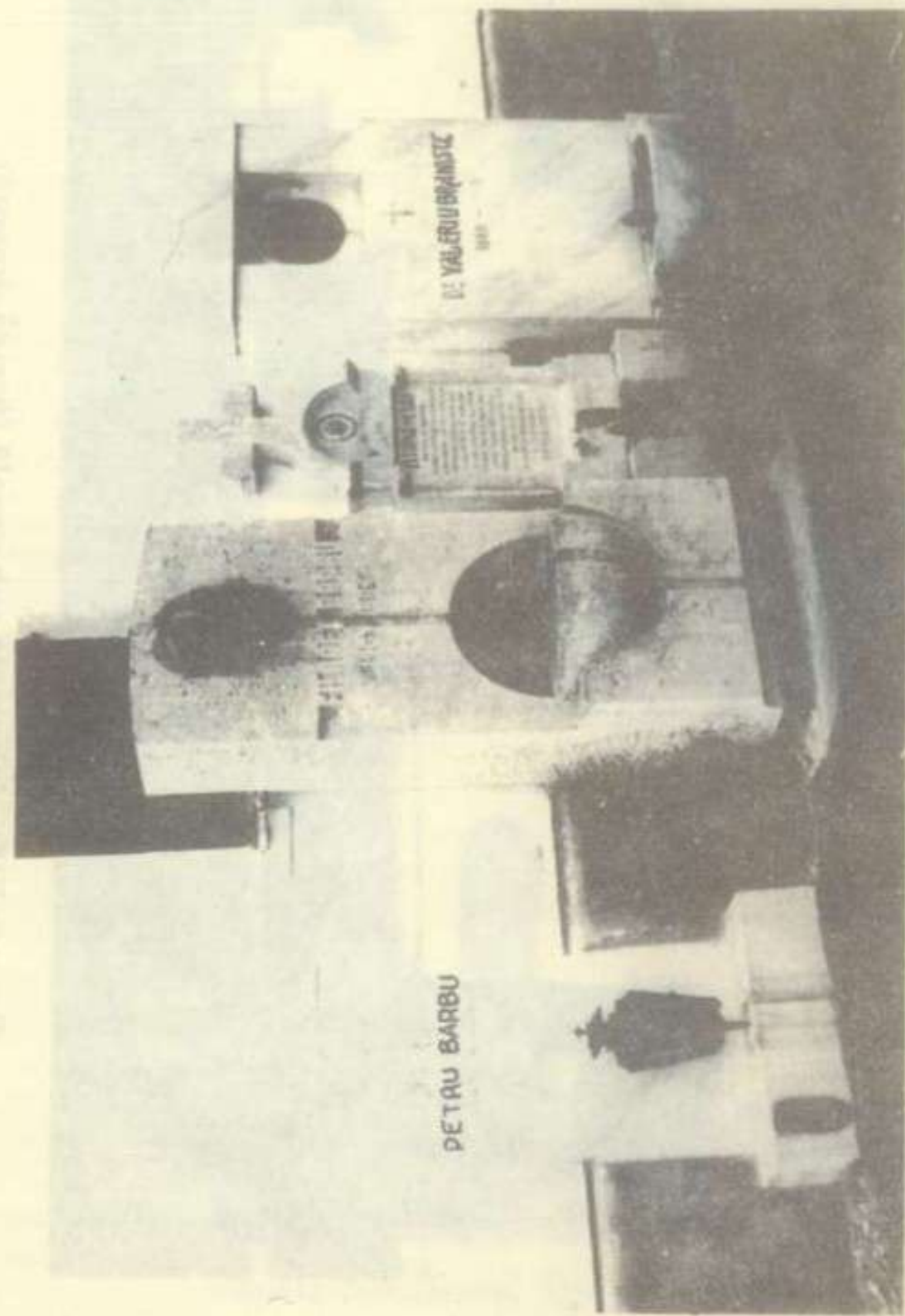
- 1) Protocolul Adunării bisericești din 4/16 septembrie 1849, pct. 9
- 2) Procesul verbal al ședinței Sinodului parohial din 30 decembrie 1884, în Arhiva parohiei ortodoxe române din Lugoj
- 3) A se vedea pct. 2, lit. a - f, din testamentul și literele fundamentale ale defuncților Alexandru și Ana Nedelcu, în "Analele fundațiunii" (Lucrare aflată în posesia autorului V.L.)
- 4) A se vedea pct. 5 din testament (notă supra)
- 5) Vezi ședința Comitetului parohial, din 19 iunie 1883, document aflat în Arhiva parohiei ortodoxe române din Lugoj
- 6) Idem
- 7) A se vedea contractul de lucrări semnat de episcopul G. Martinescu cu C-tin Jucu și Vasiliu Hojda din Moiseni, din 19 iunie 1883, aflat în Arhiva parohiei lugojene
- 8) Vezi ziarul "Drapelul" din 1916, nr. 95, p. 2
- 9) Informații culese de la octogenarii lugojeni. Vezi și "Memoriul" părintelui I. Jurca, primul care a oficiat serviciul divin în bisericuța (capela) din cimitir și care poartă data de 6 august 1949. Documentul se află în Arhiva parohiei lugojene.
- 10) Gheorghe Luchescu, "Lugojul cultural - artistic", Timișoara, 1975, p. 50 - 121



Capela cimitirului (partea dreaptă)



Personalități înhumate sub capelă (partea dreaptă)



PETRU BARBU

DE VALERIU BRĂNESCU

Personalități înhumate sub capelă (partea stângă)

PICTURA CAPELEI " SF. ÎMPĂRAȚI CONSTANTIN SI ELENA " DIN CIMITIRUL ORTODOX LUGOJEAN

Dorința lugojenilor de a avea o capelă în cimitir este destul de veche și ea a apărut odată cu organizarea acestui loc de veci. Ideea, totuși, prinde viață în primele decenii ale secolului al XIX-lea, când se întocmește și un plan pentru edificarea capelei, iar Consiliul bisericesc, prin C-tin Udria și Al. Nedelcu, susține această solicitare, justificată, a credincioșilor acestei așezări vechi românești.

Zidirea capelei are loc în perioada 1883 - 1884. În anul morții ctitorului acestui așezământ - Alexandru Nedelcu - (1886), zugravul Bartolomei Delliomini a pictat iconostasul, iar la finele deceniului al treilea al secolului nostru (1928), lăcașul a fost restaurat de către C-tin Purcariu, apreciat arhitect lugojean; pictarea lăcașului s-a petrecut în anul 1959, ea fiind realizată de către pictorul iconograf Victor Jurca. Templu este sculptată de Basiliu Hosida din Moiseni. La primele începuturi, pereții au fost zugrăviți, fără pictură, iar după reînceperea serviciilor religioase regulate, în anul 1944, la propunerea credincioșilor, prin donațiile acestora, se realizează prima pictură a pereților între anii 1953 -

1954, de către Victor Jurca și C-tin Onae, în tehnică tempera. Pe boltă, pe pereții laterali sunt zugrăvite patru tablouri în ulei, al căror conținut încorporează minuni și pilde din viața Mântuitorului Iisus Hristos.

Menționăm faptul că din cauza unui grund defectuos, precum și a arderii intense de lumânări la catafalca morților, pictura s-a degradat, care se reface în anul 1988, de către același pictor - Victor Jurca-, în colaborare cu un colectiv alcătuit din foști elevi ai săi : Gelu Muscalu, soții Ana și Ion Bădilă și, parțial, Vl. Streleț. Tehnica compoziției cuprindea var în combinație cu nisip și lapte. De asemenea, se realizează și un rând de icoane noi, cu o tematică mai bogată, mai bine proporționată ca mărime și etică, în concordanță cu arhitectura generală a capelei.

Subliniem faptul că pictura este axată pe o concepție ortodoxă, legată de viața Mântuitorului unde, cu precădere, se pune accentul pe pilde, minuni, patimi și calca spre judecata de apoi. Prin realizarea acestui ansamblu pictural s-a căutat a se crea o atmosferă de pioșenie, de liniște spirituală duse până la veșnicia vieții viitoare, regăsită în raiul cu locuri luminoase și liniștite, ca o răsplată de dincolo de moarte a trăirii creștinești în viața pământească.

Iconografia cuprinde, în altar, pe boltă, chipul Maicii Domnului pe tron cu Iisus Pruncul și lateral doi arhangheli închinători. În medalionul central, deasupra templei Sfintei Treimi și lateral sunt așezate ultimele scene din praznicele mari : Înălțarea și Pogorârea Sfântului Duh. O friză cu medalion la baza bolții o desparte de pereții verticali, care au trei registre : pe cel superior este așezată scena liturgică de bază, Împărtășania apostolilor cu Hristos în două ipostaze, pâinea și vinul, iar lateral jertfa lui Avram, Cain și Abel.

Între ferestre este pictat un registru de sfinți cu ierarhi și diaconi ca : Vasile, Grigore, Ioan, David, Ștefan, Laurențiu etc., Pisania pictorilor și ornamentații. Pe registrul de bază este așezată placa de marmură a ctitorului Alexandru Nedelcu și opus acesteia, una identică, imitație, cuprinde numele personalităților din istoria neamului și a Lugojului, care sunt depuse în cripta de la subsolul capelei.

În naos - pronaos, de pe bolta mică, este reprezentată esența

creștinismului și a patimilor lui Iisus Hristos. Pe două axe ce marchează o cruce, cu o deschidere de cerc mare pe mijloc, simbolizând cerul, sunt prezente două medalioane : Pantocratorul și Maria Rugătoare, iar în lateral sunt heruvimi, serafimi și îngeri. În continuarea axului median, pe direcția est - vest spre templă, găsim un medalion cu Sfânta Treime răsăriteană, cu trei îngeri de Monari, iar înspre turn antemergător - Sf. Ioan Botezătorul.

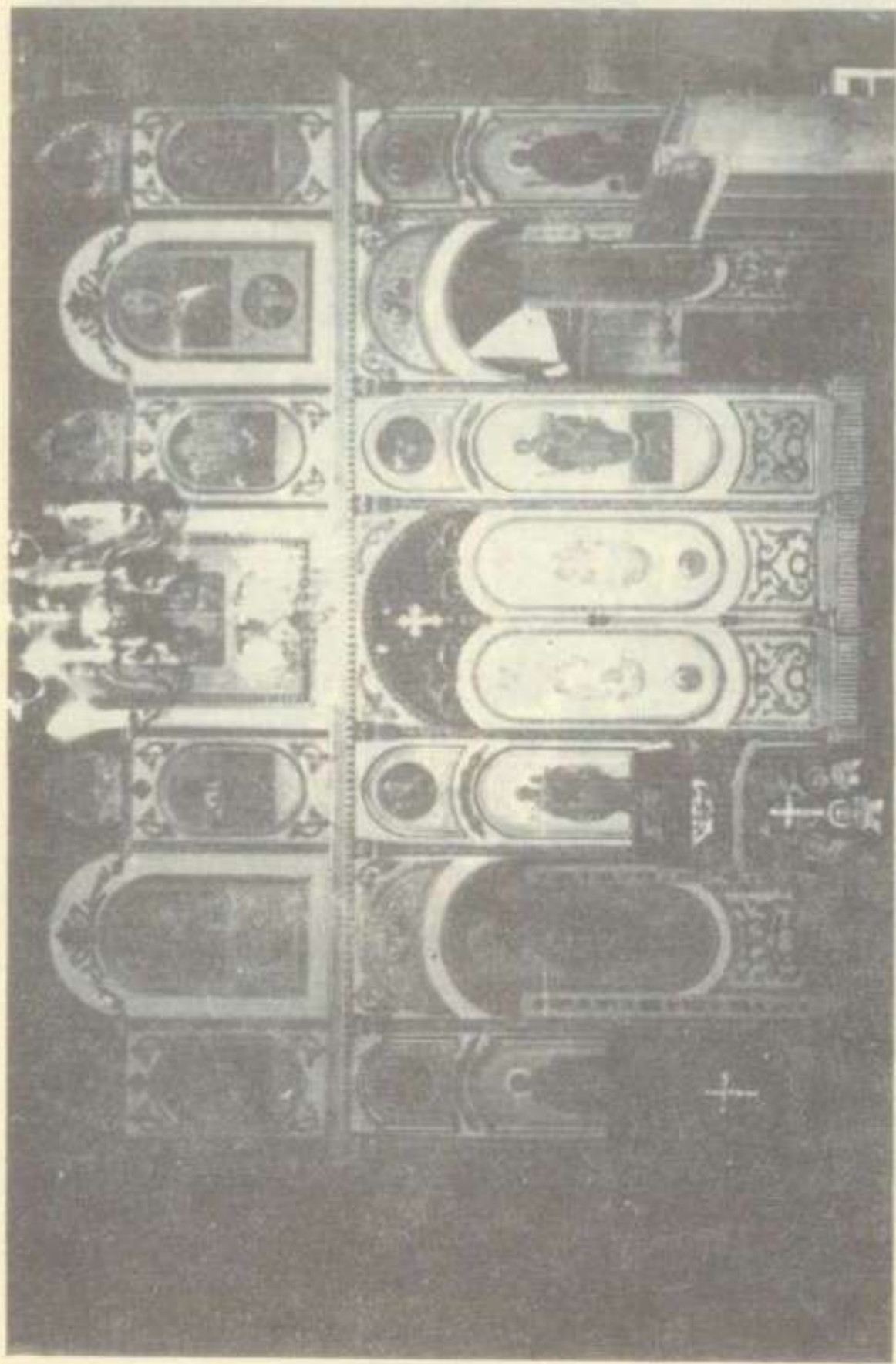
Pe axul sud - nord, crucea e marcată de o friză ce cuprinde medalioane cu cei patru evangheliști : Matei, Ioan, Marcu și Luca. În cele patru spații rămase între brațele crucii sunt scene din Patimile Domnului : Drumul Crucii, Rugăciunea din Ghetsimani, Răstignirea și Pogorârea la Iad (Învierea), cu scoaterea strămoșilor Adam și Eva din ispășirea păcatului.

La baza bolții este o friză cu medalioane : mucenici, monahi - mărturisitori, care o desparte de pereții verticali. Zidurile laterale, având câte o fereastră în mijloc, creează patru spații, care includ fiecare câte o scenă din pilde - minuni și apoi câte două icoane cu martiri, mucenici, sfinți români etc. Sunt prezente scene ca : Samariteanca, Învierea lui Lazăr, Învierea fiicei lui Iair, Schimbarea la față, Adormirea Maicii Domnului etc.

Personajele laterale scenelor sunt : Sf. Mari Mucenici Gheorghe și Dimitrie, Sf. Împărați Constantin și Elena, Sf. Cuvioasa Paraschiva și Filofteia - Oprea Miclăuș etc.

Pe peretele din vest - turn, fărâmițat de zidurile turnului ușii de la intrare, s-a reprezentat Tronul Etimasei (Judecății de apoi), chipurile Sf. Veronica cu năframa, cu chipul Domnului și Sf. Iosif din Arimateia cu crucea. Pe stâlpii turnului se află icoana Sf. Alexandru, Sf. Ana, portretul cătorului și al soției sale și portretul Î.P.S. Mitropolit dr. Nicolae Corneanu, pisaniile, istoricul clădirii și al reparațiilor. Pe fațada exterioară, în cele două nișe, sunt așezate icoanele : Sf. Apostoli Petru și Pavel și Sf. Împărați Constantin și Elena, realizate în tehnica picturii arse pe faianță. Lucrarea s-a executat în colaborare cu Pia Delliomini de la I.P.C. "Mondial", tehnică în care s-au realizat și alte două icoane "Deisis" la Capela mortuară (1989), realizată pe cheltuiala parohiei, pentru catafalcarea morților, capela folosindu-se doar pentru serviciile religioase.

De asemenea, la intrarea principală în cimitir, sunt așezate câteva picturi pe tablă și ele reprezintă pe Sfinții Arhangheli Gavril și Mihail. Aceste lucrări ridică aspectul estetic și cultural - istoric al locului de odihnă a zeci de mii de credincioși, care au contribuit prin înfăptuirile lor, mai mari sau mai mici, la ridicarea spirituală a Banatului și a Lugojului - apreciat centru cultural și economic.



Victor Jurca - Iconostasul capelei (pictură)



Victor Jurea - Învierea Domnului (pictură)

BISERICA CU HRAMUL "ADORMIREA MAICII DOMNULUI" DIN LUGOJ ȘI INCENDIUL DIN ANUL 1842

La data de 9 iulie 1842 s-a iscat un incendiu care a pârjolit cu flăcările lui o parte însemnată a Lugojului Român. Incendiul a izbucnit la casa locuitorului George Ilie din vecinătatea "Casei Orașului" - a primăriei - și a cuprins, numai după câteva ore, datorită unui vânt puternic, întreaga piață, primăria, prefectura, ambele biserici ortodoxe, capela greco - catolică, școala ortodoxă română, precum și 371 de case și edificii economice, majoritatea din lemn acoperite cu șindrilă, care toate au căzut pradă flăcărilor (1).

Focul a izbucnit în jurul orelor 16 și numai după câteva ore au luat foc și turnurile bisericii ortodoxe române, construite între anii 1800 - 1806; la început turnul din partea stângă, apoi cel din partea dreaptă, astfel că la orele 20 ambele erau în flăcări. Noaptea, pe la orele 22, s-a prăbușit turnul din stânga, iar la orele 24 cel din dreapta; apoi a luat foc întregul edificiu pârjolind splendida pictură, operă a zugravului Ștefan, realizată în anul 1764, căruia "obercneazul" Gavril Gurean i-a plătit suma de 1.800 florini pentru pictarea interiorului bisericii, 125 florini pentru

pictarea tâmplei și separat 12 florini pentru pictarea portretului de cător, pictură reînnoită în interiorul bisericii de pictorul Pavel Giurcovici, pe parcursul anilor 1818 - 1821 (2).

Incendiul a topit și clopotele, deteriorând, totodată, și ceasurile din turn. Pagubele comunei bisericesti s-au urcat la apreciabila sumă de 100.000 florini (3).

Biserica ortodoxă română nu a primit nici un ajutor material de la conducerea orașului, deși altor instituții și culte li s-au acordat despăgubiri. Pentru acoperirea cheltuielilor de reparare, la cererea episcopilor Iosif Panaiot și Paul Dragomir, li s-a acordat autorizație să poarte "colectă de dăruire", iar pentru repararea ceasului din turnurile bisericii a primit o astfel de autorizație episcopului Constantin Udria, care a reușit să adune suma de 389 florini, la care a mai adăugat și de la sine 128 florini, deoarece "Casa Orașului" - primăria - nu și-a onorat promisiunea ca diferența să o plătească, deși repararea ceasului tot de Casa Orașului s-a făcut, reușind să-l pună în funcție trei ani mai târziu și anume în 1845 (4). Pictura din exteriorul bisericii a fost realizată de către pictorul academic Nicolae Popescu, în anul 1876. Dintr-un proces - verbal al Comitetului parohial, din 20 decembrie al aceluiași an, rezultă că icoana cu hramul "Adormirii Maicii Domnului", dintre cele două turnuri, s-a zugrăvit prin contribuția benevolă a unor credincioși lugojeni și a costat suma de 600 florini; icoana "Sf. Mihail", de pe turnul din dreapta, a fost făcută pe spesele președintelui Comitetului parohial dr. Mihail Beșan. Icoanele "Sf. Gavril", de pe turnul din stânga, precum și cele două icoane de deasupra ușilor laterale : "Mântuitorul" și "Sf. Ioan Botezătorul", pe cheltuiala lui Constantin Udria; "Învierea", de deasupra ușii de la intrarea principală, a fost realizată pe spesele economului George Grozăvescu, iar "Bunavestire" pe cheltuiala parohului Alexandru Ursulescu (5).

Clopotele au fost și ele "preînointe" și anume : "clopotul de foc" pe spesele economilor V. Stoian și N. Georgescu; "clopotul cel mic" pe spesele economului Ion Cădariu; iar clopotul "fărtariul" pe a lui Constantin Udria (6).

Acest măreț edificiu de cult, unic în splendoarea lui, despre care "peregrinul transilvan" Ion Codru Drăgușanu afirmă, cu

ocazia trecerii lui prin Lugoj, că a văzut aici "... o biserică cum nici în București nu iaste..." (7) a rămas în aceeași stare de degradare în care incendiul din 1842 a adus-o, cu turnurile prăbușite - turnuri construite între anii 1800 - 1806 - și care la timpul respectiv au costat suma de 40.000 florini, de două ori mai mult decât întreaga construcție a bisericii (8).

Conducerea bisericii, în ședința din 20 august 1846, a decis refacerea turnurilor. În acest scop s-a ales o "deputațiune", o comisie (pentru "manipularea" banilor adunați de la credincioși) compusă din Ioan Marcu, protopopul Lugojului, Maxim Pascu, Iosif Dicu și C. Pop. În luna iunie 1847, mitropolitul Iosif Rajacici din Carlovăț dă binecuvântarea pentru ridicarea turnurilor, "astfel încât să înlătore urmele jalnicei catastrofe de la 1842". Se întocmesc și planurile turnurilor, care apoi se predau spre păstrare protopopului Ioan Marcu. Credincioșii încep să-și dea obolul. Între aceștia se remarcă din nou "neguțătorul" Constantin Udria care "... pentru zelul ce-l are pentru națiunea sa și către legea românească ..." donează bisericii un libret de depuneri în sumă de 40 florini de argint" (9).

Dar, între timp, au loc evenimentele din 1848. Dorința, așa de fierbinte a lugojenilor, de a ridica turnurile bisericii slăbește, mergând chiar până la abandonarea ei.

Comentând evenimentele de la 1842, preotul Iosif Tempea, într-un număr al ziarului "Drapelul" relatează cu amărăciune că "... aceste turnuri care au căzut pradă flăcărilor, nici până azi nu s-au mai putut reconstitui, dacă se vor mai putea reconstitui vreodată. Deși evlavia față de trecutul măreț, față de părinții și protopărinții care au înălțat acest monument bisericesc ar impune datoria de a restabili ceea ce aceștia pentru multe veacuri înainte au durat, spre mărirea lui Dumnezeu și mândria neamului românesc" (10).

Dacă la scurt timp de la incendiul din 1842 exteriorul bisericii cu hramul "Adormirea Maicii Domnului" - în afara turnurilor - a putut fi readus la starea anterioară, în interior a rămas în aceeași stare de degradare, cu pictura murală cojită și complet distrusă, până la renovarea din 1940 - 1944. Cu prilejul acestui incendiu s-a produs și o adevărată minune, și anume: un singur tablou a rămas intact, ocolit de furia flăcărilor, acel al ctitorului

acestui lăcaș de rugăciune, Gavril Gurean (11).

Astăzi acest tablou, opera zugravului Ștefan, datorită fumului de la lumânări și a repetatelor restaurări e atât de întunecat încât abia se mai poate desluși. Din fericire, ne-a rămas o descriere foarte amănunțită a acestei picturi datorată preotului Iosif I. Tempea, pe care o reproducem în cele ce urmează, așa după cum a apărut în ziarul "Drapelul", nr. 86/1906: "... Față marcată de bătrân înconjurată de barbă rotunjită, cărunță, stă marele mecenat cu mâna dreaptă pe inimă, având deasupra medalia de aur ce a primit-o pentru merite, iar cu mâna stângă în șold ținând subsuoară clăbățul (căciula nobilitară- n.n.). Deasupra tunicii cu brandeburguri bogate, are o mantie îmblănită pe dinăuntru și la guler alternând pe ea, pe o parte cu plombe de aur, iar pe cealaltă parte, cu nasturi de aur. Mijlocul îl încinge o prașchie lată cu copcii bogate. Pantalonii au cusături abundente, iar cismele sunt ușoare (de gală), până la genunchi cu nasturi la capătul de sus al turecului. Sabie nu poartă. Nobilii noștri purtau săbii înainte de 1848, când mergeau la congregațiuni". Pe Gurean l-au zugrăvit fără sabie poate și din considerentul că e un portret de ctitor de biserică. "Ar fi mare pagubă - menționa în continuare preotul Tempea - dacă nu s-ar face o copie fidelă după acest portret pentru Muzeul Național din București".

Urmând îndemnul părintelui Tempea, pictorul academic Virgil Simonescu a realizat o copie la scară naturală după originalul din biserică, în anul 1911, portret ce se află în prezent expus în una din sălile Colecției de artă eclesiastică a protopopiatului din Lugoj.

Dacă pictura din interiorul bisericii, opera pictorului Pavel Giureovici, executată între anii 1818 - 1821, a fost complet distrusă de flăcări, pictura iconostasului, opera unui artist de talent, Ștefan Zugravul, executată în anul 1764, a rămas intactă, dar afumată și acoperită de cenușă și zgură (12).

Conducerea bisericii pe parcursul timpului a angajat diferiți prețiși specialiști pentru a o curăța și spăla, dar aceștia mai mult au stricat-o decât au curățit-o. În 1906 "... se pripășise prin Lugoj un tiner sas, măestru vopsitor, fără bani fără lucru". Primul epitrop al bisericii, Vasile Dobrin, mai mult ca să-l ajute, l-a angajat să spele pictura înnegrită și pârjolită de pe iconostas.

În cele cinci șire iese pictura pe deplin la iveală și afară de Buna Vestire de pe ușile împărătești, pictată ulterior de prea devreme decedatul Popescu, întreaga pictură aflătoare pe catapeteasmă este cea originală din 1764 datorită, după cum am arătat, zugravului Ștefan."

Impresia ce o face astăzi după o sută patruzeci de ani această catapeteasmă este covârșitoare. Din fondul negru și verde măsliniu al catapetesmei ies în luciul aurului frumoasele cadre și ornamente în relief care cuprind sfintele icoane ținute în culori vii, armonice cu fond albastru azuriu.

În stânga ușilor împărătești icoana Mântuitorului cu globul lumii așezat pe o culme de nori, având mâna stângă rezimată pe acest glob, iar cu dreapta binecuvântând. În dreapta și în stânga Mântuitorului se vede printre nori câte un înger cu aripi. În dreapta ușilor împărătești e Maica Domnului ținând în brațul stâng Pruncul cu globul lumii, iar în dreapta sceptrul ușor rezimat de umăr. Și aici se vede în dreapta și stânga între nori capete de îngeri cu aripi. Pe ușa diaconască din stânga e icoana marelui mucenic Dimitrie, iar pe cea din dreapta este icoana marelui mucenic George.

"La marginea catapetesmei lângă ușa diaconală din stânga se află icoana Sf. ierarh Nicolae în plin ornat arhieresc ... ținând în mâna stângă cârja, iar în mâna dreaptă Sf. Evanghelie".

"În șirul al doilea în sus se află șapte icoane așezate la distanță unele de altele. Fondul catapetesmei aici este mai întunecat, așa că bate în negru. Icoanele sunt simetric împărțite în două grupe de câte trei, având în mijloc o icoană mai mare cu ornamente bogate reprezentând Învierea Domnului. În grupul din dreapta este la mijloc Botezul Domnului având spre dreapta sa icoana Pogorârea Duhului Sfânt, iar în stânga Schimbarea la față. În grupul din stânga se află, la mijloc, Nașterea Domnului, având în dreapta Înălțarea Domnului și în stânga Intrarea în biserică. Toate aceste icoane sunt bine conservate, încât de la depărtare mai mare se pot vedea deslușit.

În șirul al treilea în sus avem la mijloc o icoană de aceeași mărime ca și în șirul al doilea reprezentând Luarea de pe cruce a Domnului, iar în dreapta și în stânga acestei icoane mari sunt

medalioane mai mici lipite una de alta și legate la olaltă de linii ornamentice atât deasupra lor cât și dedesubt, așa că fiecare medalion își are pe ambele părți ornamentica proprie și separată. Atât pe partea dreaptă cât și pe cea stângă se află câte șase medalioane și anume : cinci într-un șir, iar al șaselea deasupra celui dintâi din șir, cu alte cuvinte lângă icoana mare din mijloc se află pe ambele părți câte două medalioane așezate una peste alta, urmează pe ambele părți câte patru. Acestea cuprind icoane din patimile Domnului, și anume : de la marginea din dreapta a catapetesmei avem : Hristos în grădina Ghetsimani, când îi apare îngerul, Prinderea lui Hristos, Aducerea lui prin soldații romani, Hristos în fața arhierului, iar cele două icoane de lângă icoana mare reprezintă pe Sf. Petru : cea din jos când se leapădă de Hristos în fața soldaților romani, iar cea de sus, când la cântecele cocoșului, își aduce aminte de proorocirea Domnului și plânge amar. Medalioanele din stânga aranjate întocmai ca și în dreapta, reprezintă tot de la marginea catapetesmei următoarele : Hristos înaintea lui Pilat, apoi cinci scene din calea Golgoteci : legarea, sbiciuirea, hulirea, ducerea crucii și căderea sub greutatea crucii.

Deasupra catapetesmei se înalță pe un glob crucea radioasă îmbrăcată în ornamente, pe care este zugrăvit Hristos răstignit având scris în trei limbi (evreește, grecește și latinește) inițialele I.N.R.I.

În dreapta crucii vedem Icoana Sf. Fecioare, cu înfățișarea tristă, iar la stânga pe Sf. Evanghelist Ioan. Și aceste două icoane sunt încadrate de o ornamentică bogată.

Accasta este templu pictată de Ștefan Zugravul".

Cine a fost zugravul Ștefan? Părerile sunt împărțite. În timp ce preotul I. I. Tempea, fără să afirme cu certitudine, e de părere că face parte din familia Gerdanovici (respectiv Gîrda), care a fost pe vremea aceea familie de pictori, care au pictat mai multe biserici din Banat (14), pr. dr. Vasile Muntean înclină a-l identifica cu pictorul Ștefan Tenețchi (15).

Din vechea pictură, astăzi, se mai pot vedea două portrete din altar, din dosul iconostasului, cea care reprezintă pe episcopul Caransebeșului și Vîrșețului - I. Georgevici și pe

Egumenul Gavril, iar pe iconostas sunt portretele Sf. Dumitru și Sf. Gheorghe, așezate de pe cele două uși diaconale, "Bunavestire" de pe ușile împărătești - opera pictorului Nicolae Popescu și portretul Sf. "Ioan Gură de Aur" de pe scaunul arhieresc (16).

De la incendiul din 1842 s-au scurs mai bine de 90 ani și dorința fierbinte a lugojenilor de a vedea turnurile bisericii ridicate a rămas un simplu deziderat. În sfârșit în anul 1934 Consiliul parohial a hotărât refacerea lor. Lucrarea a fost executată după planurile arhitectului prof. Victor Vlad și a pictorului lugojean Virgil Simonescu, de arhitectul Constantin Purcariu din Timișoara, în colaborare cu tinichigiul Iacob Schwab. Devizul acestei lucrări s-a ridicat la suma de 1.363.890 lei. La terminarea lucrării, în 1937, antreprenorul C. Purcariu a pretins să i se mai plătească o diferență de 380.000 lei, justificată prin înglobarea în turnuri a unei cantități mai mari de aramă decât cea prevăzută în deviz. A urmat apoi un proces soluționat, în final, de Curtea de Apel din Timișoara, care a dat câștig de cauză reclamantului. Astfel, costul turnurilor s-a ridicat la suma de 1.801.640 lei, sumă în care sunt incluse și cheltuielile de judecată (17).

Actualele turnuri, atât de dorite de lugojeni, sunt cu 17 m mai înalte decât turnurile vechi mistuite de flăcări (18).

În martie 1940 Consiliul parohial, dominat în mare parte de tineret, cu toată opunerea membrilor mai vârstnici, care acuzau lipsa de fonduri, a hotărât renovarea exterioară și interioară a bisericii.

Odată luată această hotărâre, arhitectul Alexandru Iorga, numit diriginte al lucrărilor, expune Consiliului parohial planurile de restaurare a bisericii, potrivit și cu indicațiile prof. Horia Teculescu din București.

Tencuirea exterioară a luat-o în antrepriză firma "Alexandru Buciu și Al. Iorga" pentru suma de 505.534 lei, iar cea interioară arhitectul Mateica, pentru suma de 342.534 lei.

Pentru executarea lucrărilor de pictură s-a lansat concurs la care au participat : a) pictorii asociați Constantin Vasilescu și Constantin Nițulescu, b) pictorul Milan Iovanescu și c) pictorii asociați Catul Bogdan, Anastasie Demian și Aurel Ciupe, toți din Timișoara.

Juriul, pentru adjudecarea lucrărilor de pictură, prezidat de directorul general al Cultelor și Artelor, Al. Ghirescu, și compus din pictorii bucureșteni : Steriade, Noroceea și Pașa, a adjudecat lucrarea pictorilor timișoreni : Catul Bogdan, Anastasie Demian și Aurel Ciupe, care s-au oferit a executa lucrarea pentru suma de 1.300.000 lei.

Conform unei înțelegeri prealabile, pictorul Aurel Ciupe urma să picteze iconostasul, iar pictorii Anastasie Demian și Catul Bogdan interiorul bisericii în frescă. Cum pictorul Catul Bogdan nu s-a prezentat să-și execute partea ce-i revenea din pictură, Consiliul parohial, în ședința sa din 4 octombrie 1942, i-a reziliat contractul, încredințând pictorului Anastasie Demian executarea în întregime a interiorului bisericii.

Datorită devalorizării leului pe parcursul executării lucrărilor de pictură, la cererea pictorilor A. Demian și A. Ciupe, Consiliul parohial le-a majorat onorariul cu 50%.

În afara lucrărilor de pictură în frescă, din interiorul bisericii, pictorul Anastasie Demian a mai executat pictarea icoanei "Adormirea Maicii Domnului" în ulei pe pânză, din interiorul baldachinului, de deasupra iconostasului (150/260 cm), pentru suma de 180.000 lei.

În sfârșit, în legătură cu pictura mai e de amintit zugrăvirea prăznicarelor - 24 icoane pentru sărbătorile împărătești, câte două pentru fiecare praznic - de către pictorul timișorean J. Podlipny, care solicită suma de 132.000 lei.

Marmora artificială și capitelurile din interiorul bisericii au fost executate de sculptorul Carol Roth din Timișoara, lucrare, care în final s-a ridicat la suma de 1.537.234 lei, iar lucrările de sculptură și auritură de la iconostas de timișoreni Ferdinand și Ștefan Gajo, în sumă de 381.000 lei. În final, lucrările de auritură de pe plafon / boltă au costat 221.000 lei, fiind realizate de auritorul Habernreich în colaborare cu Carol Toth.

S-au mai executat în exterior acoperirea bisericii cu plăci de aramă, iar în interior lucrări de reparare a pardoselii și de consolidare a zidurilor de sprijinire a bolților, care prezentau fisuri.

Datorită devalorizării leului, a scumpirii materialelor și a manoperei, conducerea bisericii a fost nevoită, pe parcursul

efectuării lucrărilor, să contracteze mai multe împrumuturi și anume: 300.000 lei de la "Fundatia Ana Alexandrovici"; 1.000.000 lei de la Banca "Albina" (30 august 1942), 2.500.000 de la economii Ioan Lupu și Filip Lucuța (25 sept. 1943), precum și 3.000.000 lei de la Banca "Albina" (30 iulie 1944).

Pentru finisarea lucrărilor, dar și pentru acoperirea împrumuturilor contractate, pe lângă daniile credincioșilor, care au fost destul de substanțiale, și care în final s-au urcat la suma de aproape 7.000.000 lei, parohia a mai primit danii din partea unor societăți culturale și de binefacere, a unor instituții și întreprinderi și anume: 818.000 lei de la Societatea femeilor române "Armonia"; 1.000.000 lei de la Societatea "Titan - Nădrag"; 818.000 lei de la Ministerul Cultelor etc.

Costul total al reînnoirii bisericii s-a urcat în final la suma de 19.000.000 lei.

La data sfințirii bisericii - praznicul "Adormirii Maicii Domnului" 1944 - parohia mai era grevată cu o datorie de 5.500.000 lei. Între timp, prin intervenția P.S.S. episcopul Veniamin al Caransebeșului, biserica lugojeană a ajuns în posesia următoarelor sume: 150.000 lei de la Ministerul Cultelor, 4.000.000 lei de la Ministerul Finanțelor și, în sfârșit, prin cajutorul subsecretarului de stat al Ministerului Finanțelor, Alexandru Alexandrini, deputat al jud. Severin, încă un milion (19).

Din aceste sume s-au plătit datoriile contractate, iar parohia a rămas cu o datorie de 500.000 lei, care, și aceasta, în scurt timp a fost lichidată.

Note

1) Protocolul Adunării parohiale din august 1842; ziarul "Dreptatea" din Timișoara nr. 202/1895; ziarul "Drapelul" din Lugoj, nr. 84/1906 și nr. 77/1916.

2) Ziarul "Drapelul" nr. 84/1906 și nr. 77/1916.

3) Ziarul "Drapelul" nr. 77/1916.

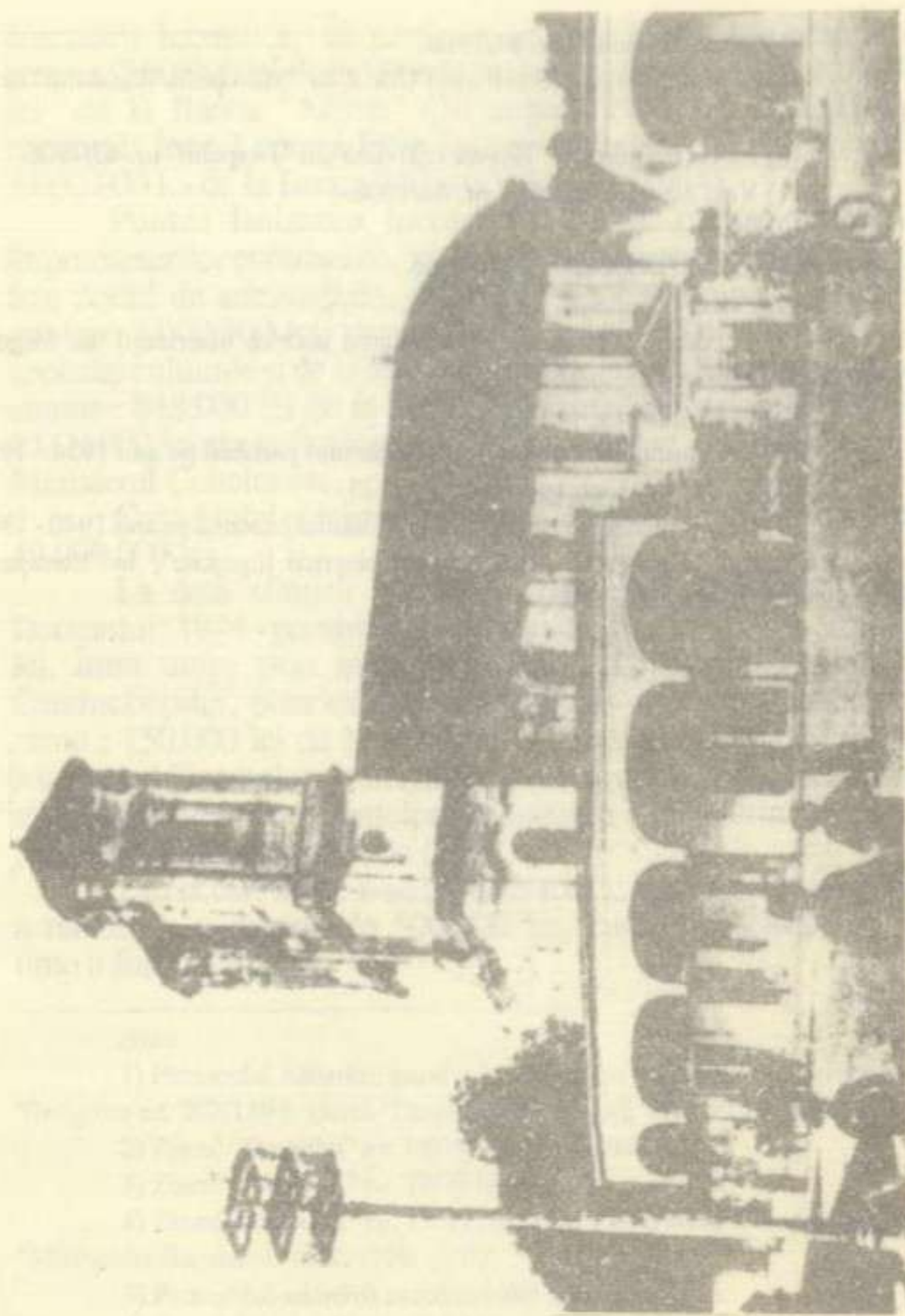
4) Ziarul "Drapelul" nr. 77/1916; dr. V. Lăzărescu, Constantin Udria în "Mitropolia Banatului" nr. 6/1986, p. 57.

5) Protocolul adunării parohiale din 8/20 dec. 1876.

6) Ziarul "Drapelul" nr. 95/1916.

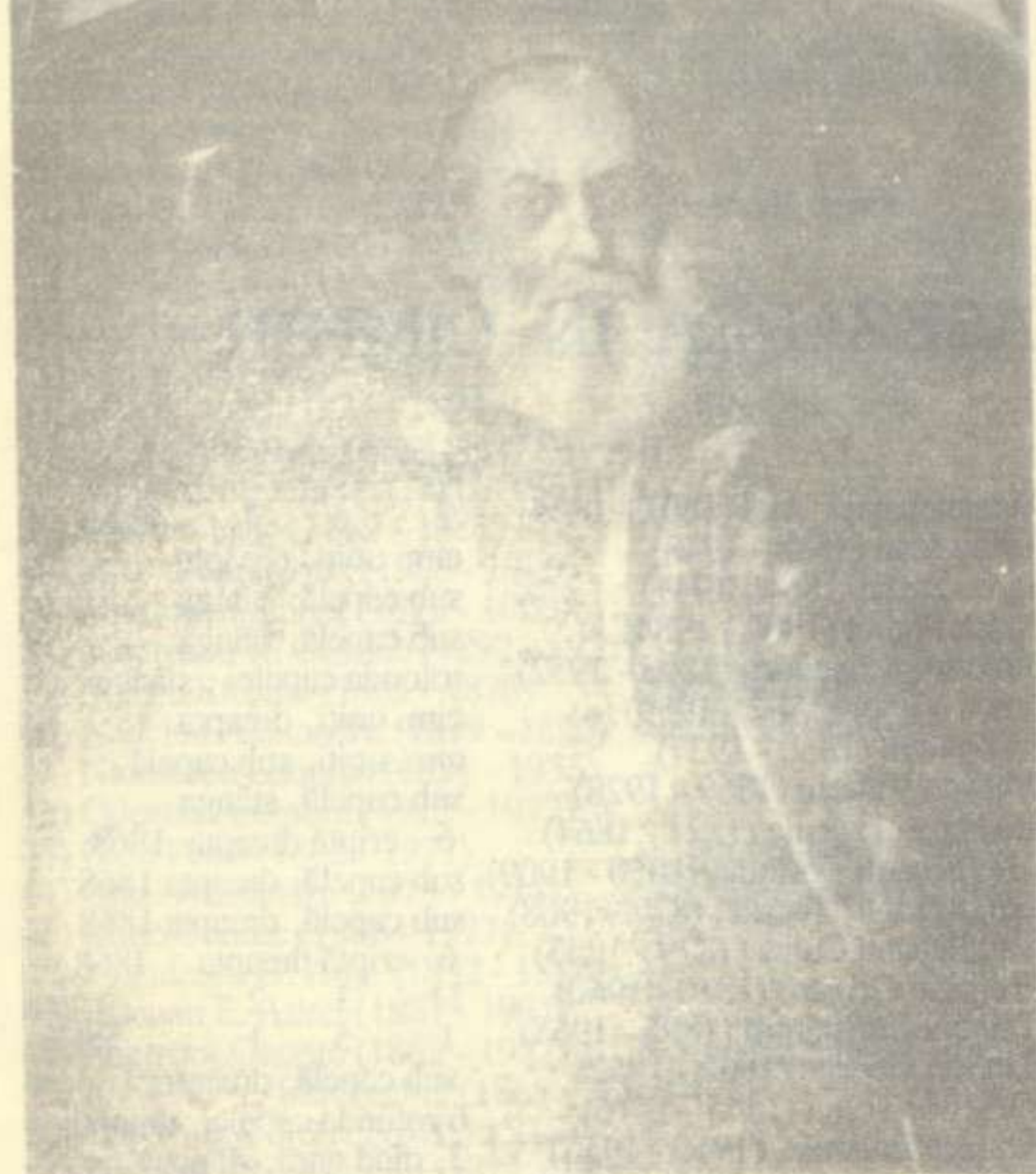
7) I. Codru Drăgușanu, "Peregrinul transilvan", București, p. 69.

- 8) Ziarul "Drapelul" nr. 84/1906.
- 9) Dr. V. I. Lazărescu, Constantin Udria, în "Mitropolia Banatului" nr. 6/1986, p. 57.
- 10) I.I.T. (I. Tempea) "Pictură reînviată" în "Drapelul" nr. 83/1906.
- 11) Vezi ziarul "Drapelul" nr. 86/1906.
- 12) Idem.
- 13) Ziarul "Drapelul" nr. 83/1906.
- 14) Ziarul "Drapelul" nr. 84/1906.
- 15) Pr. dr. V. Muntean, "Monumente istorice bisericesti din Lugoj", Timișoara, 1981, p. 137, pct. 11.
- 16) Idem, ibidem, p. 123.
- 17) Vezi protocolul ședințelor Comitetului parohial pe anii 1934 - 1937.
- 18) Pr. dr. V. Muntean, op. cit., p. 123.
- 19) Vezi protocoalele ședințelor comitetului parohial pe anii 1940 - 1944; vezi și Gheorghe Luchescu, "Din trecutul bisericii lugojene", în "Renașterea bănățeană", 703/23 iunie 1992, p. 9.



Biserica cu hramul " Adormirea Maicii Domnului "
(după incendiu. În prim plan - bazarul)

Gavril Gurean oberene a clitor



Ctitorul Gavril Gurean

AȘEZAREA ÎN CIMITIR

	Zona	Rând	Loc	Cadastru
1) Alexandrovici Ana (1801 - 1865)	2	5	4	422
2) Bacău Ioan (1888 - 1948)	cim. uniți, dreapta			
3) Barbu Petru (1864 - 1941)	sub capelă, stânga			
4) Barbu Filaret (1903 - 1984)	sub capelă, stânga			
5) Bireescu Alexandru (1893 - 1952)	rotonda capelei, stânga			
6) Bîrlea Victor (1882 - 1959)	cim. uniți, dreapta			
7) Boroș Ioan (1850 - 1937)	cim. uniți, sub capelă			
8) Branște Valeriu (1869 - 1928)	sub capelă, stânga			
9) Brediceanu Vasile (1821 - 1864)	6	criptă dreapta		1868
10) Brediceanu Coriolan (1850 - 1909)	sub capelă, dreapta 1868			
11) Brediceanu Tiberiu (1877 - 1968)	sub capelă, dreapta 1868			
12) Brediceanu Caius (1879 - 1953)	6	criptă dreapta		1868
13) Bugarin Grigore (1810 - 1960)	11	1	2	
14) Danciu Constantin (1895 - 1965)	1	5	1	88
15) Dobrin George (1862 - 1952)	sub capelă, dreapta			
16) Dogariu Toma (1845 - 1916)	6 rotonda capelei, dreapta			
17) Dublea Eugeniu (1910 - 1956)	3, rând gard, stânga			
18) Florescu Dimitrie (1860 - 1916)	7, rotonda capelei, stânga			
19) Florescu - Cerna Mia (1883 - 1940)	7, rotonda capelei, stânga			

Zona Rând Loc Cadastru

20) Torynopol Victor (1922 - 1988)	7, rotonda capelei, stânga			
21) Georgescu Ion (1921 - 1982)	4	2	8	1150
22) Groșoreanu Cornel (1881 - 1949)	10	3	1	
23) Grozăvescu Traian (1895 - 1927)	10, rotonda capelei, dreapta			
24) Hațeg Titus (1838 - 1921)	7, rotonda capelei			
25) Iancu - Iancovici Nica (1821 - 1903)	1	3	2	66
26) Joandrea George (1861 - 1913)	6	4	1	
27) Jucu Petru (1876 - 1925)	6, rotonda capelei			
28) Jurca Cornel (1870 - 1926)	6			1954
29) Lăzărescu Ioan (1908 - 1974)	3	10	8	916
30) Lupu Ioan (1884 - 1947)	4	6	6	1198
31) Maior Ion (1827 - 1904)	5, rotonda capelei			
32) Maniu Aurel (1833 - 1894)	5, rotonda capelei			
33) Mihăiescu Aurel (1883 - 1971)	10	2	4	
34) Mihăiescu Ștefania (1886 - 1961)	10	2	4	
35) Mircu Vasile (1889 - 1981)	10	7	1	
36) Miu - Lerca C-tin (1908 - 1985)	1	11	9	
37) Moldovan Ștefan (1813 - 1900)	1	6	4	
38) Munteanu R. Cassian (1892 - 1921)	2	16	1	
39) Murgu Eftimie (1805 - 1870)	sub capelă, stânga			
40) Nedelcu Alexandru (1819 - 1896)	sub capelă, centru			
41) Nicorescu Laurean (1891 - 1935)	4	1	4	
42) Odeanu Anișoara (1912 - 1972)	7	1	22	
43) Olde Petru (1882 - 1971)	4, gard dreapta			1433
44) Onae Alexandru (1875 - 1911)	cim. uniți, capelă stânga			
45) Onae George (1886 - 1977)	6	1		1836
46) Petculescu G. Aug. (1852 - 1889)	6	1		1836
47) Peteanu E. Aurel (1887 - 1961)	7	1	22	
48) Popovici George (1862 - 1927)	5, rotonda capelei, stânga			
49) Popovici I.-Bănățeanul (1869 - 1893)	4	19	5	1378
50) Popovici Timotei (1870 - 1950)	6	10	2	
51) Rădulescu Constantin (1824 - 1895)	6			1883
52) Rădulescu D. Elena (1864 - 1919)	6, rotonda capelei dreapta			
53) Rădulescu Paulina (1833 - 1915)	6, rotonda capelei, dreapta			
54) Roman Romulus (1875 - 1952)	11	1	3	4105

	Zona	Rând	Loc	Cadastru
55) Roman Liviu (1907 - 1975)	11	1	3	4105
56) Seviciu Tiberiu (1903 - 1960)	5	6	2	
57) Simonescu Virgil (1881 - 1941)	2	9	9	509
58) Simu Traian (1893 - 1962)	2	8	2	
59) Stan Dimitrie (1906 - 1968)	2	3	5	399
60) Stan Liviu (1910 - 1973)	7	1	7	2175
61) Suciu D. Ioan (1917 - 1982)	11	11	14	
62) Stratan Ioan (1909 - 1990)	cim. uniți, stânga			
63) Tempea Iosif (1836 - 1927)	7	11	1	
64) Turcan Virgil (1913 - 1975)	1	1	12	
65) Țăran George (1882 - 1951)	1	4	1	
66) Udria Constantin (1811 - 1902)	6			1824
67) Vidu Ion (1863 - 1931)	5	6	1	1522
68) Vlad - Rădulescu Sofia (1851 - 1943)	6, rotonda capelei			
69) Vlad Victor Delamarina (1870 - 1896)	6, rotonda capelei			

FED Lugoj
Cda. 85/93